

ПРОБЛЕМИ ВРЕГУЛЮВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРИВАТНИХ ВОЄННИХ ТА ОХОРОННИХ КОМПАНІЙ

PROBLEMS OF REGULATING LIABILITY IN THE ACTIVITIES OF PRIVATE MILITARY AND SECURITY COMPANIES

Татаренко Г.В., к.ю.н., професор,
завідувач кафедри конституційного права

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

Котова Л.В., к.ю.н., професор,
заступник декана юридичного факультету

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

Татаренко І.В., студент I курсу магістратури факультету адвокатури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Сучасне суспільство стикається з унікальними викликами, пов'язаними зі збільшенням ролі приватних воєнних та охоронних компаній у сфері їх залучення до ведення збройних конфліктів. Зростання впливу приватних воєнних та охоронних компаній виходить за межі збройних протистоянь та переходить у політичну площину, породжує серйозні питання регулювання відповідальності за їхню діяльність. На сучасному етапі відбувається актуалізація проблематики пов'язаною з правовим регулюванням використання приватних воєнних компаній в умовах збройної агресії російської федерації проти України, оцінки та впливу на міжнародного законодавства на правову обумовленість статусу подібних учасників збройних конфліктів. Стаття присвячена розгляду окремих питань правового врегулювання визначення статусу та відповідальності приватних воєнних та охоронних компаній, їх учасників (співробітників). Вказується на необхідність проведення теоретико-правових досліджень окремих питань щодо термінологічного апарату, яким оперує міжнародне та вітчизняне законодавство при визначенні змісту категорії «приватні військові компанії», «приватні воєнні компанії», «приватні військові та охоронні компанії», «приватні воєнізовані компанії», «військові підрядники» та «найманці» і «учасники (співробітники) приватних воєнних та охоронних компаній».

При проведенні дослідження було проаналізовано міжнародне законодавство, яке склалося навколо діяльності приватних воєнних компаній та зроблено висновок, зазначені відносини не охоплюються Міжнародною конвенцією про боротьбу з вербуванням, фінансуванням та навчанням найманців 1989 року; та мають додаткове регулювання у Міжнародному кодексі поведінки приватних воєнних компаній 2010 року та «документами Монтре» 2008 року, які не мають обов'язкової юридичної сили та мають рекомендаційний характер. Визначена потреба в розробці ефективних стратегій регулювання та впровадження міжнародних стандартів, спрямованих на забезпечення етичної та відповідальної поведінки приватних воєнних та охоронних компаній. Дослідження відзначає, що розв'язання цих проблем може сприяти стабільності та безпеці як на рівні окремих країн (зокрема України), так і на міжнародному рівні.

Ключові слова: приватні воєнні та охоронні компанії (ПОВК), найманець, відповідальність, учасники (співробітники) приватних воєнних та охоронних компаній.

Modern society faces unique challenges associated with the increasing role of private military and security companies in the sphere of their involvement in armed conflicts. The growing influence of private military and security companies goes beyond the limits of armed confrontations and moves into the political plane, giving rise to serious issues of regulation of responsibility for their activities. At the current stage, issues related to the legal regulation of the use of private military companies in the conditions of armed aggression of the Russian Federation against Ukraine, assessment and influence of international legislation on the legal conditioning of the status of participants in such armed conflicts are especially essential. The article is devoted to the consideration of certain issues of legal regulation of determining the status and responsibility of private military and security companies, their participants (employees). It is pointed out the need to conduct theoretical and legal studies of certain issues regarding the terminological apparatus used by international and domestic legislation when defining the content of the categories "private military companies", "private military companies", "private military and security companies", "private paramilitary companies", "military contractors" and "mercenaries" and "members (employees) of private military and security companies". During the research, the international legislation that has developed around the activities of private military companies was analyzed and it was concluded that these relations are not covered by the International Convention on Combating Recruiting, Financing and Training of Mercenaries of 1989; and are further regulated in the 2010 International Code of Conduct for Private Military Companies and the 2008 "Montreux Papers", which are non-binding and advisory in nature. The need for the development of effective regulation strategies and the implementation of international standards aimed at ensuring the ethical and responsible behavior of private military and security companies has been identified. The study notes that solving these problems can contribute to stability and security both at the level of individual countries (especially Ukraine) and at the international level.

Key words: private soldiery and guard companies, hiring, responsibility, participants (employees) of private soldiery and guard companies.

Постановка проблеми. Діяльність приватних військових та охоронних компаній (далі – ПОВК) викликає підвищену увагу у зв'язку з активним використанням ПОВК у збройних конфліктах. Масштабність застосування ПОВК у сучасних збройних конфліктах свідчить про глобальну зміну уявлення щодо того якою повинна бути армія, якими методами ведуться бойові дії, відбувається забезпечення, охорона та підготовка сил. Зростає кількість залучених до таких компаній осіб, наприклад у війні проти України станом на жовтень 2022 р. «...загальна чисельність найманців ПОВК «Вагнер» – понад 26,5 тис. осіб, з них в Україні – близько 10,5 тис., зокрема, близько 2 тис. осіб воюють під Бахмутом у складі шести загонів

та одного під Куп'янськом, ще 8,5 тис. осіб перебувають у базових таборах» [1]. Ступінь врегулювання їх діяльності нормами міжнародного права носить проблемний характер, фактично відсутні чіткі норми, які б регулювали статус ПОВК, їх види, функції та відповідальність.

Виклад основного матеріалу. Метою статті є здійснення теоретико-правового дослідження окремих питань визначення статусу та відповідальності приватних військових та охоронних компаній, їх учасників (співробітників) та певних аспектів міжнародно-правового регулювання в зазначеній царині.

Невизначеним залишається термінологічний апарат. У науковій літературі використовуються терміни «при-

ватні військові компанії» («Private Military Companies (PMCs)») [2, с. 231], «приватні воєнні компанії» [3], «приватні військові та охоронні компанії» (див. у профільній міжнародній угоді «Документ Монтре») [4], «приватні воєнізовані компанії», «військові підрядники». Правова невизначеність розповсюджується на типологію ПОВК та статус їх учасників (співробітників). «Відсутність чіткого функціонального розмежування діяльності ПОВК на охоронну (приватна охоронна компанія – ПОК) та військову/воєнну – ПВК призводить до підміни охоронної діяльності на ведення бойових дій, притаманних воєнним компаніям тощо» [5, с. 43].

Використання терміну «найманець» по відношенню до учасника ПОВК не відповідає змістовному навантаженню терміну «найманець» в сенсі норм міжнародного гуманітарного права, о міститься у ст. 47 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), у відповідності до якої найманцем вважається особа, яка:

- «– спеціально завербована на місці або за кордоном для того, щоб брати участь у збройному конфлікті;
- фактично бере безпосередню участь у воєнних діях;
- бере участь у воєнних діях, керуючись, головним чином, бажанням одержати особисту вигоду, і який дійсно було обіцяно стороною або за дорученням сторони, що перебуває в конфлікті, матеріальну винагороду, що істотно перевищує винагороду, яка обіцяна чи сплачується комбатантам такого ж рангу і функцій, які входять до особового складу збройних сил даної сторони;
- не є ні громадянином сторони, що перебуває в конфлікті, ні особою, яка постійно проживає на території, яка контролюється стороною, що перебуває в конфлікті;
- не входить до особового складу збройних сил сторони, що перебуває в конфлікті;
- не послана державою, яка не є стороною, що перебуває в конфлікті, для виконання офіційних обов'язків як особи, яка входить до складу її збройних сил» [6].

Історично використання «найманців» у збройних конфліктах асоціюється з явищами брудних способів ведення війни та має та має негативне забарвлення. Фактично «найманство» розглядається як форма злочинної діяльності громадян однієї держави на території іншої. Категорична заборона на подібну діяльність міститься в III і IV Женевських конвенціях 1929 та 1949 рр. Міжнародна конвенція «Про боротьбу з вербуванням, використанням, фінансуванням та навчанням найманців», ухвалена резолюцією ООН 4 грудня 1987 року, визначила, що дії найманця спрямовані на повалення уряду, підлив конституційного порядку чи територіальної цілісності держави.

Декларація Генеральної Асамблеї ООН «Про принципи міжнародного права, що стосуються дружних відносин та співробітництва між державами 1970 року», категорично забороняє державам-членам ООН підтримувати дії найманців: «Кожна держава зобов'язана утримуватися від організації та заохочення організації іррегулярних сил або збройних банд, у тому числі найманців вторгнення на територію іншої держави» [7].

Правове регулювання статусу учасників (співробітників) залежить від врегулювання загально правового статусу ПОВК. Але наразі відсутній міжнародний акт, який би врегулював такий статус. Сучасне міжнародне право та міжнародне гуманітарне право мають низку актів рекомендаційного характеру. Документом спрямованим на заповнення правового вакууму ц зазначеній сфері є Документ Монтре (17 вересня 2008 р.) прийняття якого було ініційоване урядом Швейцарії та МКЧХ [4]. З 2008 року кількість учасників Документу Монтре зростає більш ніж утричі: із початкових 17 держав Документ Монтре зараз підтримують 57 держав і три міжнародні організа-

ції: Європейський Союз, Організація Північноатлантичного договору, Організація з безпеки та співробітництва в Європі. Головною тезою Документу Монтре є вимога розповсюдження норм міжнародного гуманітарного права та права прав людини на діяльність ПВОК. Документом Монтре статус ПВОК визначено як: «...приватні підприємницькі суб'єкти, які надають військові та/або охоронні послуги незалежно від того, як вони себе характеризують. Військові й охоронні послуги включають, зокрема, озброєну охорону і захист людей і об'єктів, наприклад, транспортних колон, будівель та інших місць; техобслуговування й експлуатацію бойових комплексів; утримання під вартою в'язнів; консультування або підготовку місцевих військовослужбовців або охоронців» [4].

У 2010 р. було прийнято Міжнародний кодекс поведінки для приватних постачальників послуг безпеки (International Code of Conduct for Private Security Service Providers (ICoC)) [8]. Кодекс посилює та формулює зобов'язання приватних охоронних компаній, зокрема щодо міжнародного гуманітарного права та права прав людини. ICoC також закладає основу для розвитку інституційної бази, що забезпечує нагляд та підзвітність ICoC. У 2013 році ICoC було зареєстровано на правах швейцарської некомерційної організації.

ICoC є недержавним механізмом та слугує для доповнення державного правового нагляду над постачальниками приватних послуг безпеки. Документ був розроблений для застосування в складних умовах безпеки: в будь-яких районах, які переживають заворушення або нестабільність або відновлюються після них, чи то через стихійні лиха або збройні конфлікти, де верховенство права було суттєво підірване і в яких можливості державної влади впоратися із ситуацією, зменшується, обмежується чи відсутня. Асоціація складається з трьох Стовпів членства: уряди, приватні охоронні компанії та організації громадянського суспільства. Слід відзначити, що документ використовує термін «приватні охоронні компанії»: «Приватні охоронні компанії (PSC) захищають державних і недержавних клієнтів, залучених до надання допомоги, відновлення та реконструкції, комерційних операцій, дипломатії та військової діяльності» [8]. Кодекс визначає правила та випадки застосування сили (у тому числі зброї), встановлює засади виконання зобов'язань. Кодекс носить рекомендаційний характер, наразі на сайті ICoC зареєстровано лише близько 117 компаній, які взяли на себе зобов'язання працювати відповідно до Кодексу і виконувати його вимоги в галузі звітності та моніторингу, але ООН вимагає членства в ICoC як обов'язкову умову для найму приватних охоронних компаній агентствами ООН. Прийняття такого документу безумовно носить позитивний характер та визначає правові засади діяльності приватних компаній зі статусом «охоронні», але не регулює діяльність приватних компаній зі статусом «військові».

Статус ПОВК, їх учасників (співробітників) має врегулювання на рівні національних законодавств окремих країн, наприклад Закон США про контроль за експортом озброєнь від 1968 р., Акт Південно Африканської республіки про іноземну військову допомогу від 1998 р., Закон Швейцарії «Про приватну військово-охоронну діяльність, що здійснюється за кордоном зареєстрованими в Конфедерації приватними військовими компаніями» та Федеральний закон Швейцарії про приватні охоронні послуги, Закон Сальвадору про приватні охоронні послуги. Не дивлячись на те, що одна з перших ПОВК була заснована 1967 року у Великобританії полковником Девідом Стерлінгом – Watchguard International, законодавство Великобританії немає окремого законодавчого про ПВК та військово-охоронну діяльність (підприємництво), але є акти, що регламентують питання приватних охоронних організацій, якими дозволяється надавати відповідні послуги цивільним та військовим замовникам за кордоном.

Національне законодавство більшості країни містить заборони щодо легалізації послуг ПОВК. Такі заборони містяться у конституціях та законах про кримінальну відповідальність. Наприклад, конституція (ч. 5 ст. 13) та кримінальний кодекс (ст. 359) російської федерації забороняють вербовку найманців але це не стало перешкодою для фактичного утворення приватних воєнних компаній на кшталт «Вагнера», на підставі законодавства що регулює підприємницьку діяльність з надання охоронних послуг. У 2023 році державна дума росії навіть відмовилася від прийняття законопроекту «Про приватну воєнну та охоронну діяльність», мотивуючи відмову посиланням на конституцію рф. Очільник «Вагнер» евген пригожин цинічно заявив, що такий закон для діяльності компаній подібних «Вагнеру» не потрібен, бо вони багато років ведуть діяльність на території іноземних держав згідно з «законодавством цих держав».

Що стосується нормативно-правового обґрунтування діяльності приватних військових компаній в Україні, то законодавства яке б безпосередньо регулювало б діяльність ПОВК не існує, але відсутні й пряма заборона для діяльності таких компаній. Кримінальний кодекс України встановлює відповідальність за «найманство», а, як ми зазначали вище статус учасника (співробітника) таких компаній може не співпадати зі статусом найманця. Наразі діють Закони «Про охоронну діяльність», «Про ліцензування видів господарської діяльності», «Про зовнішньоекономічну діяльність», які містять норми, що дають можливість створювати компанії, що за своїм статусом та функціоналом відповідають ознакам ПОВК. Також на розгляд Верховної Раді України було передано законопроект «Про військово-консалтингову діяльність», мета якого спрямована на забезпечення працевлаштування колишніх військових, легалізацію та забезпечення державного контролю за військово-консалтинговою діяльністю. Прийняття законопроекту дасть змогу легалізувати діяльність суб'єктів військово-консалтингової діяльності для «подальшого застосування спеціальних навичок та вмінь, офіційного працевлаштування та матеріального забезпечення» та компаній, що ведуть свою діяльність закордоном, наприклад таких, як «Альбатрос», «Вега», «Омега Консалтинг», «Артан груп».

Можна виділити кілька основних аспектів, що стосуються відповідальності ПОВК, яка може виникнути в процесі здійснення ПОВК своїх функцій [5, с. 46]:

- відповідальність ПВОК та їх співробітників за перевищення повноважень та нелегітимне застосування сили;
- відповідальність держав, які є замовниками послуг ПВОК, та держав, в яких створено/зареєстровано ПВОК;
- відповідальність міжнародних організацій, які залучають ПВОК до своєї роботи.

Оскільки ПОВК не є визнаними суб'єктами МГП, то питання їх відповідальності, як правило, обмежується юрисдикцією держави місця заснування/реєстрації. Держави фактично делегують ПОВК частину власних функцій, пов'язаних з застосуванням воєнної сили, поділяючи їх з недержавними суб'єктами – ПОВК, безумовно такому поділу підлягає і відповідальність. Існує потреба в уніфікації норм щодо взаємодії між державами та ПОВК, у тому числі щодо відповідальності, через акти міжнародного права.

Існуючі міжнародно-правові документи, що регламентують питання міжнародної відповідальності носять характер проєктів: Проєкт статей про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння 2001 р. та Проєкт статей про відповідальність міжнародних організацій 2006 р. Ці акти мають «...досить обмежені можливості та критерії зобов'язання державі відповідальності за дії недержавних структур» [9, с. 5].

ПВОК можуть вважатися органами держави лише в тому випадку, якщо держава визнає їх частиною власних

збройних сил. Але держави свідомо цього не роблять, щоб скористатися перевагами їхнього приватного статусу. Така ситуація призводить до того, що «...можливості закликати держави до відповідальності за дії ПОВК залишаються досить обмеженими» [9, с. 6]. Окрім держав до послуг ПОВК звертаються і міжнародні організації, зокрема ООН, тому слід визначити і аспекти щодо відповідальності міжнародних організацій за діяльність залучених ними ПОВК.

Сьогодні найбільш розповсюдженим засобом притягнення до відповідальності, що тягне за собою застосування кримінальної відповідальності є визнання певного ПОВК терористичною організацією. Наприклад, «ПВК Вагнера» визнано терористичною організацією Сеймом Литви, Верховна Рада України ухвалила постанову під № 8397 «Про визнання російської злочинної організації, відомої під назвою «приватна військова компанія Вагнера» або «Група Вагнера», міжнародною злочинною організацією та засудження її учасників», Міністерство фінансів США включило «Вагнер» до списку великих транснаціональних злочинних організацій та запровадило додаткові санкції проти «Вагнера» та його мережі підтримки на кількох континентах, рішенням Ради ЄС за номером 2023/756 (CFSP – спільна зовнішня та безпекова політика) від 13 квітня 2023 р. встановлено обмежувальні заходи щодо «ПВК Вагнера» у зв'язку із діями, що підривають або загрожують територіальній цілісності, суверенітету та незалежності України. Щодо санкцій, які безпосередньо впливають з вищеведених заходів то вони є доволі різноманітними і можуть містити: кримінальні санкції, встановлення статусу «легітимної цілі» відносно очільників ПОВК, санкції економічного характеру, наприклад, за рішенням Ради ЄС № 2023/756 на осіб та на установи, що включені до санкційного переліку ЄС, поширюється заморожування фінансових активів та заборона надання їм будь-яких фінансових ресурсів від фізичних або юридичних осіб ЄС. Крім того, фізичним особам, на яких поширюються обмежувальні заходи, заборонено в'їзд на територію ЄС.

Поширення застосування ПОВК актуалізує питання про правовий статус співробітників цих організацій. У згаданому документі Монтре зазначено, що правовий статус персоналу ПОВК за міжнародним гуманітарним правом встановлюється в кожному конкретному випадку з урахуванням характеру і умов виконання покладених на них функцій [4]. В даному контексті визначення правового статусу учасників ПОВК, які застосовуються у міжнародному збройному конфлікті між російською федерацією та Україною, має ряд особливостей.

По-перше, розглянемо, чи поширюється на членів таких ПОВК статус комбатантів. Так, відповідно до ч. 2 ст. 43 Першого Додаткового протоколу до Женевських Конвенцій комбатантами є особи, які входять до складу Збройних сил однієї зі сторін конфлікту, а отже мають право брати участь у військових діях [6]. До складу таких Збройних сил у ч. 1 цієї ж статті віднесено усі організовані збройні сили, групи і підрозділи, що перебувають під командуванням особи, відповідальної перед стороною конфлікту за поведінку своїх підлеглих.

В даному контексті функціонування ПОВК поза правовим полем російської федерації ставить питання про підпорядкування таких структур військовому командуванню рф. З одного боку очевидне матеріально-технічне забезпечення підрозділів ПОВК з боку російської держави, надання їм військової підтримки регулярними збройними силами, спільне проведення бойових операцій.

З іншого боку публічні конфлікти між керівництвом ПОВК та російськими військовими чиновниками, періодичні сутички між регулярними збройними силами та підрозділами ПОВК та, зрештою, повстання підрозділів ПОВК «Вагнер» наприкінці червня 2023 року, включно з бойовими

діями проти регулярної російської армії, продемонструвало, що контроль російського військового командування над приватними військовими компаніями не слід презюмувати. Цілком можлива ситуація, коли та чи інша компанія має високий рівень самостійності, рішення про співпрацю з військовими ухвалює незалежно та може його змінити.

До того ж ч. 3 ст. 43 Першого Додаткового Протоколу містить положення, яке зобов'язує сторін конфлікту, включаючи у свої збройні сили напіввоєнну організацію або озброєну організацію, що забезпечує охорону порядку, повідомляти про це інші сторони, що перебувають у конфлікті. Як відомо, відповідних повідомлень щодо жодної російської ПВК від офіційних осіб рф не виголошувалося. Разом із попередніми доводами ця обставина може перешкодити визнанню учасників окремих російських ПВК в певні періоди їх функціонування комбатантами за міжнародним гуманітарним правом, а отже і особами, які мають право на участь у бойових діях. Відтак, таких осіб може бути притягнуто до юридичної відповідальності за участь у конфлікті.

Окремо слід розглядати застосування до бійців ПВК положень Конвенції «Про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях». Згідно з ч. 2 ст. 13 цього документу її дія поширюється також на учасників ополчень і рухів, які не входять до Збройних сил сторони конфлікту, але для цього необхідне одночасне дотримання низки умов:

- а) ними командує особа, яка відповідає за своїх підлеглих;
- б) вони мають постійний відмітний знак, добре помітний на відстані;
- в) вони носять зброю відкрито;
- г) вони здійснюють свої операції згідно із законами та звичаями війни» [10].

Поруч з ознаками керованості, відкритого носіння зброї та використанням відмітного знаку, що характеризують більшість російських ПВК, окремої уваги заслуговує вимога дотримання при виконанні операцій законів і звичаїв війни. На відміну від комбатантів, які охороняються Конвенцією незалежно від дотримання норм МГП регулярними Збройними силами, захист членів ПВК, що не є частиною таких Збройних сил, залежить від дотримання цими організаціями законів та звичаїв війни.

Такі самі обставини доречно досліджувати в контексті можливості визнання членів ПВК військовополоненими, адже згідно зі ст. 4 Третьої Женевської Конвенції, цим статусом після потрапляння в полон наділені члени особового складу збройних сил сторони конфлікту, а також члени ополчення або добровільних загонів рухів опору, які відповідають аналогічним вимогам розглянутими вище стосовно Першої Женевської Конвенції [11].

При цьому члени ПВК, які є найманцями, права на статус військовополонених не мають. Так, у ст. 47 Першого

Додаткового Протоколу до Женевських Конвенцій визначено низку критеріїв, дотримання яких дозволяє визначити особу як найманця.

Зокрема найманець не має входити до особового складу Збройних сил сторони конфлікту. Як розглянуто вище, не всі російські ПВК, які беруть участь у конфлікті, та не в усі періоди їх функціонування можна віднести до Збройних сил рф за ознакою перебування під командуванням сторони конфлікту. Отже щодо бійців таких організацій даний критерій дотримано.

Водночас саме одночасне існування на боці особи усіх умов, викладених у ст. 47 Протоколу 1, дозволяє вважати її найманцем. В даному контексті важливим є критерій громадянства, згідно з яким найманець не має бути ні громадянином сторони, що перебуває в конфлікті, ні особою, яка постійно проживає на території, яка контролюється стороною, що перебуває в конфлікті. Отже, громадяни України та росії, які входять до складу ПВК у цьому збройному конфлікті, не можуть вважатися найманцями.

Щодо нечисельних громадян третіх країн, які є бійцями ПВК, доречно дослідити інші вимоги. Так, найманці мають брати участь у воєнних діях, керуючись, головним чином, бажанням одержати особисту вигоду, стороною або за дорученням сторони конфлікту їм має бути «обіцяно матеріальну винагороду, що істотно перевищує винагороду, яка обіцяна чи сплачується комбатантам такого ж рангу і функцій, які входять до особового складу збройних сил даної сторони» [6]. Ця умова свідчить про необхідність розгляду статусу кожного члена ПВК індивідуально зі з'ясуванням суми отримуваної винагороди, обставин, які послужили мотивацією таких осіб брати участь у збройному конфлікті.

Висновки. Таким чином, вважаємо, що правовий статус ПОВК та відповідальність за діяльність ПОВК повинна мати чітке визначення та закріплення на міжнародному та національному рівнях. Суб'єктами відповідальності можуть бути держави, міжнародні організації, організатори/засновники/власники ПОВК. Співробітники (учасники) ПОВК також повинні отримати регламентацію свого статусу у відповідності до функцій, які вони виконують, вони можуть нести відповідальність за законодавством держав у відповідності до норм міжнародного та/або кримінального, цивільного права. В рамках триваючого міжнародного збройного конфлікту між Україною та російською федерацією встановлення правового статусу бійців ПВК має особливості у зв'язку з тим, що до цих організацій входять громадяни сторін конфлікту, ПВК функціонують поза правовим полем сторін конфлікту, ступінь самостійності та підпорядкованості ПВК сторони конфлікту не однакова в усіх окремих компаній на різних етапах їх діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Таргани. Приватні військові. URL: https://lb.ua/society/2022/12/02/537784_targani_privatni_viyskovi.html (дата звернення 15.04.2023).
2. Семенюк Ю.В. Застосування приватних військових компаній для забезпечення національних інтересів і безпеки держави. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*, 2020 № 2. Том 31 (70) С. 230–235.
3. Горovenko B., Tyutyunik B. Приватні воєнні компанії: міжнародний досвід і можливі шляхи його реалізації в Україні URL: <https://www.ukrmilitary.com/2015/11/private-military-companies.html> (дата звернення 15.04.2023).
4. Документ Монтре. URL: <http://www.eda.admin.ch/etc/medialib/downloads/edazen/topics/intla/humlaw.Par.0063.File.tmp/Montreux%20Document> (дата звернення 19.04.2023).
5. Татаренко Г.В., Котова Л.В., Татаренко Д.В. Проблеми врегулювання відповідальності за діяльність приватних воєнних та охоронних компаній: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Правові засоби забезпечення та захисту прав людини: вітчизняний та зарубіжний досвід» (18 травня 2023 р.). Київ: вид-во СЛУ ім. В. Даля, 2023. 203 с.- С. 43-47.
6. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_199
7. Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва відповідно до Статуту ООН, що прийнята Генеральною Асамблеєю в 1970 році. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_569
8. Міжнародний кодекс поведінки для приватних постачальників послуг безпеки. URL: https://www.upmc.com.ua/templates/up/downloads/ICoC_Ukrainian.pdf (дата звернення 15.04.2023).
9. Francioni F. The Responsibility of the PMSC's Home State for Human Rights Violations Arising from the Export of Private Military and Security Services. *Academy of European Law*, 2009 p.
10. Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у регулярних арміях. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_151
11. Конвенція про поводження з військовополоненими. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_153_20.